

چرا سواد رسانه‌ای مهم است؟

انتخاب؛ رسانه در اختیار من یا من در اختیار رسانه

اهداف آموزشی

امید است خوانندگان محترم پس از مطالعه مقاله:

- مفهوم گسترش ارتباطات در جهان امروز را بیان کنند.
- تأثیرات سواد رسانه‌ای بر زندگی انسان را شرح دهند.
- اهمیت سواد رسانه‌ای در دنیای امروز را توضیح دهند.
- اهمیت سواد رسانه در حوزه سلامت را بیان کنند.

زهره نصراله زاده

کارشناس آموزش سلامت
دانشگاه علوم پزشکی مشهد

مرضیه رضایی

سرپرست مرکز آموزش بهورزی
دانشگاه علوم پزشکی شاهرود

مهندس عبدالرضا یوسفی

معاون اجرایی معاونت بهداشت و رابط
فصلنامه بهورز دانشگاه علوم پزشکی شاهرود

مقدمه

مهم می‌بینیم. رسانه‌ها از گهواره تا گور با ما هستند. رسانه‌ها نه فقط عنصر لاینفک حیات اجتماعی هستند، بلکه قدرت‌ها را با خود همراه می‌کنند و از این حیث آن‌ها بعد اساسی حیات سیاسی را تشکیل می‌دهند. در چنین شرایطی ما نیازمند گفتمان مبتنی بر سواد رسانه‌ای هستیم. کشورهای پیشرو و قدرت‌های اقتصادی جهان پیشرفت خود را از مسیر ارتقای سواد رسانه‌ای می‌بینند. اگر کشوری به دنبال ارتقا است، باید به سواد رسانه‌ای توجه کند. سواد رسانه‌ای به فرد این توانایی را می‌دهد که تحلیل مناسبی از مطالب منتشر شده در انواع شبکه‌های رسانه‌ای را داشته باشد.

سواد رسانه‌ای چیست؟

در دنیای ارتباطات و برای حرکت در محیط رسانه‌ای پیچیده امروز باید قادر به درک بهتر پیام‌های رسانه‌ای باشیم. به این جهت کسب مهارت سواد رسانه ضروری است. سواد رسانه‌ای^۱ مجموعه‌ای از مهارت‌های قابل یادگیری

به گواهی آنچه می‌بینیم و می‌شنویم جهان امروز، بی‌هیچ شبهه، جهان ارتباطات است. تحول تاریخی جوامع در این جهت نه پیوسته، که گسسته و جهشی است. به عبارت دیگر جهان ارتباطات در امتداد دوره‌های پیشین تاریخ بشری تکوین نیافت، بلکه خود دنیایی خاص، متمایز و جهش یافته است. دنیای یک کودک در ۵۰ سال پیش دنیایی محدود، بسته، طبیعی و ساده بود؛ او با حیات و کوچه سروکار داشت.

اما جهان کودک امروز ورای مرزهای ملی تعریف می‌شود. او با وفور اطلاعات مواجه است؛ او در کلاسی بی دیوار شرکت می‌کند که دانش آموزانش در تمام کره زمین پراکنده‌اند. در جهان امروز، پدیده‌ای به نام انسان رسانه‌ای شکل گرفته است. انسانی که هر روز در معرض تأثیر رسانه‌هاست. نگاه او نیز نگاه رسانه‌ای است. او آنچه را می‌بیند که اصحاب رسانه می‌خواهند. واقعیات عالم نیز در جهان امروز رسانه‌ای هستند. آنچه را رسانه‌ها برجسته می‌سازند ما نیز برجسته و

1. Media Literacy

شایعه تشخیص دهد.

در واقع رسانه تیغ دو لبه‌ای است که می‌تواند در یک چشم بر هم زدن شایعه‌ای را در قالب واقعیت بیان کند و بالعکس. در این بین اگر افراد جامعه سواد رسانه‌ای نداشته باشند، قدرت تشخیص واقعیت را ندارند و می‌توانند تحت تأثیر شایعات، دچار هیجانات زود گذر شده و تصمیمات بی‌نهایت سطحی را بگیرند. این نوع تصمیمات می‌تواند صدمات زیادی به ساختار جامعه و امنیت مردم وارد کند.

تأثیر سواد رسانه‌ای

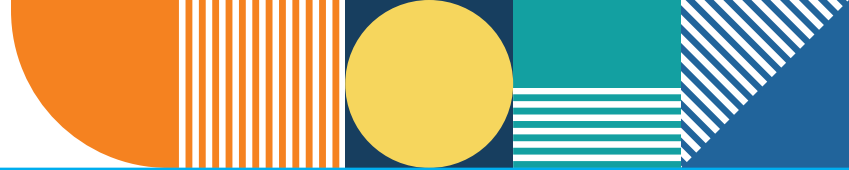
سواد رسانه‌ای مثل یک رژیم غذایی هوشمندانه مراقب است که چه موادی مناسب هستند و چه موادی مضر؛ چه چیزی را باید مصرف کرد و چه چیزی را نه یا اینکه میزان مصرف هر ماده بر چه مبنایی باید استوار باشد. در واقع همه اطلاعات و اخباری که امروزه از طریق تلفن همراه، تلویزیون و شبکه‌های جهانی به فکر و ذهن مردم تزریق می‌شود، ترکیبی از انواع تغذیه‌هایی است که برای همه مناسب نیست. ما هر غذایی را نمی‌خوریم، هر نوشیدنی را مصرف نمی‌کنیم اما هر فیلمی، هر عکسی، هر کتابی، هر مجله‌ای، هر سایتی

است که به توانایی دسترسی، تجزیه و تحلیل و ایجاد انواع پیام‌های رسانه‌ای اشاره دارد و یک مهارت ضروری در دنیای امروزی به شمار می‌رود. در حقیقت سواد رسانه‌ای یک نوع درک متکی بر مهارت است که بر اساس آن می‌توان انواع رسانه‌ها و انواع تولیداتشان را شناخت و از یکدیگر تفکیک کرد. مهارت‌های سواد رسانه‌ای به نوجوانان، جوانان، بزرگسالان و همه افراد جامعه کمک می‌کند تا بتوانند یک مخاطب فعال، خلاق، گزینشگر و هوشمند باشند نه فقط یک مصرف‌کننده ساده و خام برای پیام‌های رسانه‌ای.

روزانه مطالب بسیار زیادی در حوزه‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی یا حتی اخبار مربوط به افراد مشهور و بازیگران انتشار می‌یابد که برخی از آن‌ها شایعات فاحشی هستند و واقعیت ندارند. در سال‌های اخیر به وفور شاهد این موضوع بوده‌ایم که بسیاری از صحبت‌های افراد در شبکه‌های اجتماعی دچار تحریف می‌شود و با کم و زیاد کردن و منقطع کردن این سخنان مفهوم کلی مطلب و خبر کاملاً عوض می‌شود.

رسانه قدرت این را دارد که در کوتاه‌ترین زمان ممکن و بالاترین کیفیت، اخبار و مطالبی را منتشر کند و این هنر و تشخیص مخاطب است که بتواند واقعیت را از

چرا سواد رسانه‌ای مهم است؟

رسانه‌ها، به عنوان یکی از تأثیرگذارترین ابزارها در زندگی افراد نقش مهمی ایفا می‌کنند. نفوذ رسانه‌ها بر سبک زندگی افراد در حال افزایش است، پیام‌های رسانه‌ای بر روی عقاید، نگرش‌ها و اعمال افراد تأثیر می‌گذارند. رسانه‌ها مدام الگوهای رفتاری متفاوتی را به ما نشان داده و در این بازار شلوغ، این حق انتخاب را به ما می‌دهند که الگوی رفتاری خود را انتخاب کنیم. در عین حال به طور ناخودآگاه با تغییر عقاید، نگرش‌ها و باورها، ما را به سمت الگوی رفتاری خاصی سوق می‌دهند.

رسانه‌ها در قالب فضای مجازی، تلویزیون، بازی‌های رایانه‌ای، روزنامه‌ها و مجلات و... بر دید ما نسبت به جهان اطراف مان بسیار تأثیرگذار هستند؛ تأثیری که معمولاً از دوران کودکی آغاز می‌شود.

- سواد رسانه‌ای افراد را ترغیب می‌کند تا فرهنگ رسانه‌ای خود را زیر سؤال برده، نقد کرده و در

و... را می‌بینیم!

تنها سواد رسانه‌ای می‌تواند به فرد در تشخیص درست نوع تغذیه کمک کند. در غیر این صورت فرد دچار مسمومیت‌های ذهنی و فکری می‌شود و قدرت تشخیص درست و نادرست را از دست می‌دهد.

افراد که سواد رسانه‌ای پایینی دارند دچار انتخاب‌های نادرست و هیجانات تلقینی رسانه می‌شوند. این گونه افراد کنترل تصمیمات و هیجانات خود را به رسانه واگذار می‌کنند و این موضوع تبعات خطرناکی برای جامعه و به شکل کلان برای کشور دارد.

دو اصل طلایی در سواد رسانه‌ای وجود دارد که تأکید می‌کند در رژیم مصرف مواد غذایی، باید هم مشروط و هم محدود عمل کرد.

اول: آنچه می‌خوریم باید سالم باشد.

دوم: خوراک ما باید محدود به میزانی باشد که بدن مان نیاز دارد.

در بحث سواد رسانه نیز این دو اصل در مورد خوراک ذهنی انسان‌ها صدق می‌کند.

مرحله اول

افزایش آگاهی از رژیم رسانه ای: در این بخش باید به شکل انتخابی برنامه ریزی داشته باشیم و زمان خاصی را برای اختصاص دادن به تلویزیون، فیلم، بازی‌های الکترونیکی اینترنت و رسانه‌های چاپی، برای خود و خانواده خود در نظر بگیریم.

مرحله دوم

آموختن انواع مهارت‌های تفکر انتقادی و چند بعدی: در این مرحله باید بیاموزیم چه طور تجزیه و تحلیل فعالانه داشته باشیم. ما باید به این موضوع فکر کنیم که چه چیزی در متن پیام نهفته است؟ ساختار پیام چگونه ایجاد شده؟ احتمال حذف شدن چه مواردی در آن وجود دارد؟

مرحله سوم

در این بخش باید بسیار عمیق و فراتر از واضحات تفکر کنیم: یکی از قدم‌های بسیار مهم در سواد رسانه، قدرت تحلیل و تجزیه پیام‌هایی است که در دل پیام نهان شده است. باید بررسی کنیم که چه کسی این پیام را در رسانه منتشر کرده است؟ هدف از انتشار پیام از رسانه چیست؟ چه فرد یا افرادی می‌توانند ذی‌نفع باشند؟ در این نوع رسانه چه کسی تصمیم گیرنده است؟ هدف این رسانه حمایت از کدام گروه، حزب یا سیاست است؟ رقبای این رسانه چگونه خبر را منتشر می‌کنند؟

تحلیل سواد رسانه ای در جامعه

افزایش قدرت تحلیل ما باعث می‌شود بتوانیم اخبار واقعی و جعلی را تشخیص دهیم و نه تنها از انتشار آن‌ها جلوگیری کنیم، بلکه در تشخیص درست و بموقع انواع رسانه هم تأثیر زیادی داشته باشیم. خانواده‌ای که دارای سواد رسانه بالایی است می‌تواند خانواده خود را از مضرات و مشکلات رسانه‌های مخرب مصون سازد و قدرت تحلیل درست را به اعضای خانواده منتقل کند. آموزش سواد رسانه، باید ابتدا از خانواده شروع شود و به مرور در سطوح مختلف جامعه رواج یابد. در این راه مسؤولیت افراد صاحب نظر، اساتید، پژوهشگران و اندیشمندان در حوزه رسانه بشدت اهمیت دارد. این

نتیجه آن را بهتر درک کنند. سواد رسانه‌ای به افراد می‌آموزد که چگونه کاربرانی فعال باشند. به عبارتی، به افراد کمک می‌کند تا بتوانند اطلاعات دریافتی از رسانه‌ها را با نگاهی انتقادی دریافت کرده و هرگونه پیامی را باور نکنند.

- سواد رسانه‌ای افراد و به ویژه جوانان را تشویق می‌کند تا از ابزارهای مولتی‌مدیا خلاقانه استفاده کنند و در نهایت بتوانند از اشکال پیچیده ارتباطات، بهتر استفاده کنند.
- افراد به ویژه نوجوانان و جوانان را درگیر مسایل «دنیای واقعی» کرده و به آن‌ها کمک می‌کند تا خود را به عنوان شهروندان فعال و مشارکت‌کنندگان بالقوه در بحث‌های عمومی ببینند.
- به افراد کمک می‌کند تا تأثیر رسانه‌ها را در دیدگاه‌های خود بهتر درک کنند و متوجه نقش عمیق رسانه در نحوه مشاهده گروه‌های مختلف در جامعه بشوند.
- سواد رسانه‌ای به کودکان و نوجوانان کمک می‌کند تا بهتر بتوانند دنیای واقعیت را از دنیای فانتزی تمایز دهند. برای مثال، به آن‌ها کمک می‌کند تا تفاوت خشونت در دنیای بازی‌های رایانه‌ای را با خشونت در دنیای واقعی درک کنند و بتوانند بین قهرمانان داستان‌های تخیلی و دنیای واقعی تمایز قایل شوند. البته این امر تنها مختص به کودکان و نوجوانان نیست و می‌تواند به بزرگسالان نیز کمک کند تا بهتر متوجه اهمیت تفاوت دنیای سریال‌های تلویزیونی و سینما با واقعیت شوند.

مهارت‌های اولیه برای سواد رسانه ای

برای اینکه بتوانیم آگاهانه از رسانه‌ها استفاده کنیم و مخاطبانی فعال با تفکر انتقادی باشیم باید مهارت‌های سواد رسانه‌ای را در خود پرورش دهیم. این مهارت‌ها شامل امکان دسترسی به رسانه‌ها، تجزیه و تحلیل آن‌ها به شکل انتقادی، ایجاد پیام رسانه‌ای بر اساس یک سری مفاهیم کلیدی و ارزیابی آن بر اساس تحلیل خود است.

می‌دهد که بیش از ۵۰ درصد از اطلاعات سلامت در اینترنت غیر معتبر هستند و لذا دست اندکاران حوزه سلامت باید از قابلیت‌های رسانه‌ها بویژه رسانه‌های نوین در امر گسترش اطلاعات سلامت بهره‌برند.

چگونه اخبار جعلی را شناسایی کنیم؟

- پژوهشی که در دانشگاه استنفورد در سال گذشته انجام شده نشان می‌دهد که کاربران شبکه‌های اجتماعی اغلب در تشخیص محتوای جعلی و معتبر ناتوان هستند و ناشیانه عمل می‌کنند. این پژوهش فهرستی از ترفندها برای شناسایی خبرهای جعلی ارائه داده که در زیر به آن‌ها اشاره می‌کنیم: به سرخط خبرها با دیده شک بنگرید. سرخط خبرهای جعلی اغلب جالب هستند و با حروف بزرگ و علامت تعجب می‌آیند. اگر سرخط خبر باورناپذیر باشد این احتمال هست که خبر جعلی باشد.
- به نشان وبسایت با دقت بیش تر توجه کنید. بسیاری از وبسایت‌هایی که خبرهای جعلی منتشر می‌کنند از نشانی اینترنتی مشابه منابع موثق استفاده می‌کنند؛ آن‌ها نشانی وبسایت‌های معتبر را کمی تغییر می‌دهند. شما می‌توانید با مقایسه نشانی وبسایت‌ها این نکته را دریابید.
- منبع خبر را نگاه کنید. مطمئن شوید که خبر از منبعی خوش‌آوازه به دست شما می‌رسد. اگر خبر از وبسایتی به دست شما رسیده که برایتان آشنا نیست درباره آن اطلاعات کسب کنید.
- به فرمت‌های نامتعارف توجه کنید. بسیاری از خبرهای جعلی در خود خطاهای املائی و گرامری دارند و فرمت ظاهریشان هم غیرعادی است.
- به عکس‌ها توجه کنید. گزارش‌های خبری جعلی اغلب با عکس‌ها یا ویدیوهای دستکاری‌شده همراه هستند. گاهی عکس مورد نظر معتبر است اما در جایی غیر از پیش‌زمینه خودش به کار رفته است. می‌توانید عکس را در اینترنت جست‌وجو کنید تا دریابید از کجا آمده است.
- به تاریخ‌ها توجه کنید. گزارش‌های خبری جعلی

افراد به کمک استراتژیست‌های اجتماعی می‌توانند در اعتلای سطح فرهنگ و سواد رسانه در جامعه بهترین نقش را ایفا کنند. اگر دانش و سواد رسانه در جامعه تزریق نشود، با توجه به سرعت انتقال اطلاعات در جهان اختیار جهت‌گیری ذهن مردم از دست متفکران جامعه خارج شده و به دست افراد سودجو و جریان‌های مخرب می‌افتد. این افراد می‌توانند براحتی با کمترین هزینه، هذیان‌های غیر واقعی و بی ارزش را به متن جامعه وارد کنند و صدمات جبران ناپذیری به باورهای مردم و در سطح کلان به کشورها وارد کنند.

سواد رسانه ای درحوزه سلامت

نوع برخورد هر فرد با سلامت‌ش، قبل از آن‌که به سواد سلامت ارتباط داشته باشد، تا حد زیادی به میزان سواد رسانه وی بستگی دارد. البته افزایش سواد رسانه‌ای در حوزه سلامت، نیازمند آموزش لازم در این خصوص است. مثلاً همه کاربران نحوه جست‌وجوی درست اطلاعات را نمی‌دانند. اینترنت می‌تواند فضایی مملو از اطلاعات سلامت درست و نادرست باشد. نتایج تحقیقات نشان

موتورهای جست‌وجو تا حد زیادی می‌تواند ما را در تشخیص خبر جعلی کمک کند. گوگل گزینه مناسبی برای این کار است.

نتیجہ گیری

سواد رسانه‌ای از جمله نیازهای اساسی زندگی و حیات اجتماعی در جهان کنونی است؛ زیرا رسانه‌ها «از گهواره تا گور با ما هستند» و اگر افراد جامعه سواد رسانه‌ای نداشته باشند، قدرت تشخیص واقعیت را ندارند. اولین نکته در موضوع سواد رسانه‌ای توجه داشتن به میزان و نسبت مصرف از هر رسانه در میان انبوه رسانه‌ها است. لذا خواندن و شنیدن اخبار باید از موضعی به شکل «انتقادی» انجام شود و همچنین به نقش دست‌اندرکاران و مالکان و در واقع سرمنشا رسانه‌ها هم باید توجه داشته باشیم.

پیشنهاده‌ها

منابع